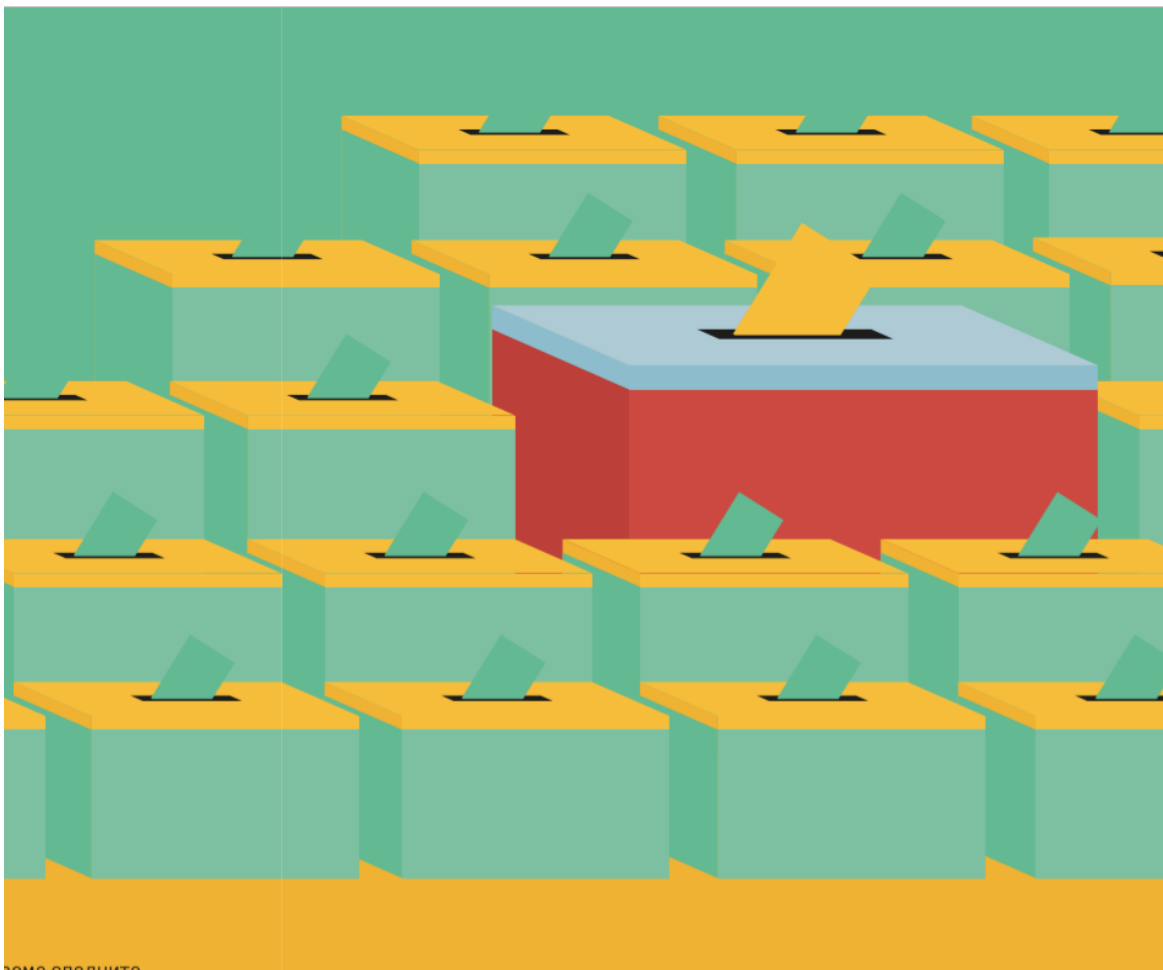

Парламентарни избори 2020 – Анализа на кандидатските листи низ призмата на општествена и политичка вклученост

Скопје 2020

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

National Youth Council
of Macedonia

Global Expertise. Local Solutions.
Sustainable Democracy.

Публикацијата е дел од проектот „Поддршка на изборните реформи“, проект на Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ), кој го спроведуваат Меѓународната фондација за изборни системи (ИФЕС) и Националниот младински совет на Македонија (НМСМ).

Содржина

Список на кратенки	5
Вовед	6
Законски услови за кандидатски листи за парламентарни избори	7
Општествена и политичка вклученост (инклузија)	9
Методологија и ограничувања	11
Општ преглед на кандидатските листи за предвремените парламентарни избори во 2020 година	12
Етничка застапеност	15
Застапеност на млади (18-29 години возраст)	17
Рурална застапеност – кандидати од рурални општини	19
Наоди и заклучоци	20
Анекс 1- Родова застапеност.....	22
Анекс 2- Жени носителки на кандидатски листи по политички партии и изборни единици	23
Анекс 3-Етничка застапеност.....	24
Анекс 4 – Застапеност на млади кандидати (18-29 години возраст)	25
Табела 1: Распределба на кандидатски листи и избирачи по изборни единици	12
Табела 2:Родова застапеност на кандидатски листи по изборни единици	14
Табела 3:Број на жени-носителки на кандидатски листи по изборни единици.....	15
Табела 4:Број на мултиетнички на кандидатски листи по изборни единици	16
Табела 5:Број на кандидати со различна етничка припадност по изборни единици.....	17
Табела 6: Број на млади кандидати и процент жени помеѓу младите кандидати.....	18
Табела 7: Млади кандидати во првите 5 места на кандидатските листи	19
Табела 8: Број на кандидати-жители на градски и рурални општини	20

Список на кратенки

АА	Алијанса за Албанците
ГДУ	Граѓанско-демократска унија
СЕ	Совет на Европа
ДПА	Демократска партија на Албанците
ДУИ	Демократска унија за интеграција
ИЗ	Изборен законик
ИЕ	Изборна единица
ЕУ	Европска Унија
МОРО- РП	Македонска обнова реформска опција – работничка партија
ОДИХР	Office for Democratic Institutions and Human Rights [Биро за демократски институции и човекови права]
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка во Европа
ДИК	Државна изборна комисија
СДСМ	Социјалдемократски сојуз на Македонија
СДУ	Социјалдемократска унија Скопје
ВМРО-ДПМНЕ	Внатрешна македонска револуционерна организација – демократска партија за македонско национално единство
СЗО	Светска здравствена организација

Вовед

Политички случувања - После деценискиот спор со Грција, во јануари 2019 година земјата го смени своето име во Република Северна Македонија. Со тоа се отвори пат за евроатлантска интеграција, и во февруари 2020 година Собранието го одобри Северноатлантскиот пакт. Во однос на процесот за пристапување во ЕУ, очекувањата беа дека државата ќе добие покана да започне преговори за членство како резултат на состанокот на Европскиот совет во октомври 2019 година. Тоа не се случи, и беше донесена одлука да се одржат предвремени парламентарни избори на 12-ти април 2020 година.

Според законскиот услов за назначување техничката влада најмалку 100 дена пред изборите, Собранието избра техничка влада на 3 јануари 2020 година, а потоа на 16 февруари 2020 година, по измената на Изборниот законик, Собранието се распушти. Државната изборна комисија (ДИК) го започна процесот на подготовка на предвремените парламентарни избори и календарот за изборите што треба да се заврши во период од 60 дена.

Пандемија на корона-вирус - Првите случаи на лица заразени со КОВИД-19 во земјата се регистрирани на почетокот на март, по што следеше воведување на превентивни мерки. Бидејќи изборните активности беа веќе започнати, некои активности беа ставени во мирување – на пр. обука на членовите на општинските изборни комисии и избирачки одбори, и затворање на избирачките списоци. Со зголемувањето на бројот на заразени лица, Претседателот на државата прогласи вонредна состојба во целата држава, а мандатот на техничката влада се продолжи.

Изборен процес – Во вакви услови, техничката влада има и извршни и законодавни овластувања. Со уредба на владата¹ се продолжи мандатот на ДИК за 6 месеци по одржување на изборите, а сите изборни активности беа ставени во мирување. По укинувањето на вонредната состојба на ниво на државата, ДИК ќе треба да изготви ревидиран календар за изборни активности за да може да продолжи изборниот процес.

Во моментот на изработка на оваа анализа које а во рамките на проектот „Поддршка на изборните реформи“, Претседателот Пендаровски ја продолжи вонредната состојба до 16-ти мај 2020, кога состојбите ќе се разгледаат повторно и според тоа ќе се одлучува дали вонредната состојба ќе престане или ќе продолжи. Ако се продолжи, ДИК ќе треба да изготви ревидиран календар за изборите според кој ќе продолжи изборниот процес. Заштитни здравствени мерки за изборните органи, учесниците/кандидатите на изборите,

¹ https://drive.google.com/file/d/1iTMIPVvItYTXf0qZdlFrcbTIJD_DdGqM/view

претставниците на граѓанските организации и гласачите воопшто ќе треба внимателно да се интегрираат во изборниот процес.

Законски услови за кандидатски листи за парламентарни избори

Во современите демократии внатрешното функционирање на политичките партии го определуваат два принципи: 1) принципот на партиска автономија, со што на политичките партии им се дава самостојност на здружувањето во нивното внатрешно и надворешно функционирање. Според овој принцип, политичките партии треба да имаат слобода да воспостават своја внатрешна организација и правила за избирање на партиски лидери и кандидати, бидејќи тоа се смета за составен дел на концептот на самостојност во здружувањето; 2) принципот на внатрешна демократија, бидејќи политичките партии се од клучно значење за политичко учество и затоа треба да се почитуваат демократски услови во рамките на нивната внатрешна организација.

Во согласност со горенаведеното, Насоките за регулирање на политичките партии, издадени од Венецијанската комисијата на Советот на Европа (СЕ), наведуваат дека: „Нужно е партиите да имаат можност да определат партиски раководители/функционери и кандидати без мешање од власта. Согледувајќи дека при изборот на кандидати и определувањето на редоследот (рангирање/позиционирање) на кандидатските листи честопати доминантна улога имаат затворени групации и зацврстени мрежи на долгогодишни политичари, потребни се јасни и транспарентни критериуми за избор на кандидати, со цел новите членови (вклучително жени и малцинства) да добијат пристап до местата каде се донесуваат одлуки. Исто така, треба да се препорача родово балансиран состав на телата што вршат избирање на кандидатите“²

Анализата на правната рамка со која се уредува работата на политичките партии во Северна Македонија³ покажува дека законите и прописите го определуваат процесот на регистрирање, финансирање, именување и симболи/ознаки на партиите, но не влијае врз начинот на кој се избираат кандидати. Ова го уредува Изборниот законик и внатрешните правила на секоја политичката партија за предлагање на кандидати. Процесот што се опишува подолу важи за редовни парламентарни избори, додека во случај на предвремени избори роковите се скратуваат за 5 дена.

Според Изборниот законик (ИЗ), листи на кандидати може да поднесат овластени претставници на регистрирани политички партии, коалиции, и групи избирачи. Додека регистрираните политички партии и коалиции можат да достават кандидатски листи до

2 CDL-AD(2010)024, para 113.

3 Закон за политичките партии http://aa.mk/WBStorage/Files/Zakon_politicki_partii.pdf и Закон за финансирање на политичките партии http://aa.mk/WBStorage/Files/Zakon_finansiranje_politicki_partii.pdf

ДИК, група избирачи (член 61 од ИЗ) прво треба да собере најмалку 1000 потписи од избирачи запишани во Избирачкиот список во соодветната изборна единица.

Постапката за собирање на потписи од група избирачи за предлагање на кандидати е уредена во член 63 од ИЗ. По измените во ИЗ во февруари 2020 година, кандидатите (предложени од групата избирачи) може да собираат потписи во подрачните канцеларии на ДИК, како и кај нотарите, со што се одговара на препораки претходно дадени од ОБСЕ / ОДИХР за додавање на алтернативни начини за собирање потписи, покрај подрачните канцеларии на ДИК. Рокот за собирање потписи е 15 дена и еден избирач може да потпише повеќе од една кандидатура.

Поднесените листи на кандидати за пратеник треба да ги содржат следниве елементи: број на изборната единица, назив на листата, име и симбол (доколку подносителот на листата има симбол), име и презиме на носителот на листата, име и презиме на секој кандидат за пратеник, и листата содржи онолку кандидати колку што се избираат во изборната единица, заедно со нивното постојано живеалиште и единствен матичен број на граѓанинот, и изјава за припадност на етничка заедница (член 64 од ИЗ).

Најмалку 40% од вкупниот број кандидати на листата треба да бидат од помалку застапениот пол, а тоа во ИЗ се уредува на следниов начин: најмалку едно од секои три места се резервира за помалку застапениот пол, и најмалку уште едно дополнително место на секои десет места.

По доставувањето на листите, ДИК разгледува дали се исполнети сите потребни елементи и ги проверува податоците за кандидатите во релевантните институции. Откако ќе се потврдат, листите се објавуваат во дневните весници, од кои еден треба да биде на јазик на заедницата што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во земјата. Објавувањето на листите од страна на ДИК треба да биде најдоцна 23 дена пред денот на изборите (во случај на предвремени избори, роковите се скратени). Постапката, од поднесување на кандидатските листи до нивното објавувањето, трае не подолго од 10 дена. Постапката е опишана во член 67 од ИЗ, а на графиконот подолу се прикажани само клучните чекори.

Илустрација 1: Постапка за поднесување на кандидатски листи при редовни парламентарни избори

Како што забележува Венецијанската комисија при Советот на Европа⁴, Изборниот законик не се изјаснува по прашањето на повлекување на кандидати и/или кандидатски листи откако ќе бидат потврдени од страна на изборните органи. Би било полезно ова прашање да се доуреди, со цел да се обезбеди јасна правна состојба. Ова е уште порелевантно во сегашните околности кога изборниот процес е во мирување и ќе продолжи после повеќе недели/месеци.

Општествена и политичка вклученост (инклузија)

Бидејќи сегашната законска рамка одлуките во делот на избирање/предлагање на кандидати за парламентарни избори ги препушта на принципите на внатрешна демократичност во политичките партии, ова поглавје нуди дополнителни образложенија зошто во составувањето на кандидатските листи треба да се настојуваат да обезбеди застапеност на оние кои се маргинализирани, ранливи и недоволно застапени.

Општествена вклученост (инклузија) е сеопфатен и комплексен поим дефиниран како „процес на подобрување на условите за учество во општеството, особено за лицата кои се во неповолна положба, преку подобрување на можностите, пристап до ресурси, присуство на нивниот глас и почитување на правата“⁵.

Постојат и многу други дефиниции покрај горенаведената (Европската комисија 2004; Светска банка 2013; СЗО 2008) и сите тие ја опишуваат парадигмата на инклузивното општество преку поимите солидарност, интеграција, кохезија, социјален капитал и слично.

Северна Македонија како земја-членка на Обединетите нации се обврза да ги спроведува Целите за одржлив развој како универзален повик за делување кон ставање крај на

4 OSCE/ODIHR and CoE Venice Commission Joint Opinion on the Electoral Code, 2016

<https://www.osce.org/odihr/elections/fyrom/275336?download=true>

5 <https://www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/chapter1.pdf>

сиромаштијата, заштита на планетата и обезбедување мир и просперитет за сите луѓе до 2030 година⁶. Општествената вклученост е загарантирана во дефинирањето на различните цели, вклучително 10-тата цел да се „зајакне и промовира општествената, економска и политичка вклученост на сите, без оглед на возраста, полот, попреченост, расата, етничката припадност, потеклото, религијата, или економски или друг статус“.

Политичка вклученост, како составен дел од општествената вклученост, подразбира „вклучување на сите од заедницата во политичките процеси како што се граѓанското образование, гласање, кандидирање за јавна функција, или укажувања до претставниците при составување на јавни политики и закони, со што се создава чувство на дејственост и припадност“⁷. Притоа, политичкото вклучување се фокусира на ранливи групи во општеството за кои се послаби изгледите да учествуваат и да бидат вклучени.

Довербата на луѓето во парламентот и нивото на демократијата во земјата е во директна корелација со тоа колку институциите како што е парламентот и процесите поврзани со неговото формирање и функционирање ги одразуваат различностите во општеството. За жал, во многу земји, голем дел од населението е исклучено од политиката врз основа на нивната возраст, пол, етничка припадност, вера, попреченост или други идентитетски фактори.

Поради горенаведеното, оваа анализа има за цел да испита **во колкав степен** и на кои места на кандидатските листи се вклучени претставниците на ранливите групи во општеството, како показател за тоа колку инклузивен и разновиден ќе биде составот на Собранието на Северна Македонија 2020-2023 година. Ова може посредно да влијае врз тоа дали политиките и законите донесени од Собранието ќе бидат почувствителни кон, и ќе ги одразуваат потребите на сите луѓе, и исто така дали ќе промовираат поголема родова еднаквост.

Бидејќи државното законодавство не нуди дефиниција за социјалната вклученост и кои се маргинализирани и ранливи групи во општеството, анализата се фокусира на следниве главни групи што се наведуваат во анализираната литература.

- Родова застапеност;
- Етничка застапеност;
- Вклученост на младите;
- Застапеност на население од руралните подрачја.

Лицата со попреченост се уште една група што требаше да се анализира, но правната рамка не бара собирање на податоци за кандидатите во однос на попреченост, затоа оваа ранлива група не беше можно да се опфати во анализата.

⁶ <https://www.mk.undp.org/content/north-macedonia/en/home/sustainable-development-goals/background.html>

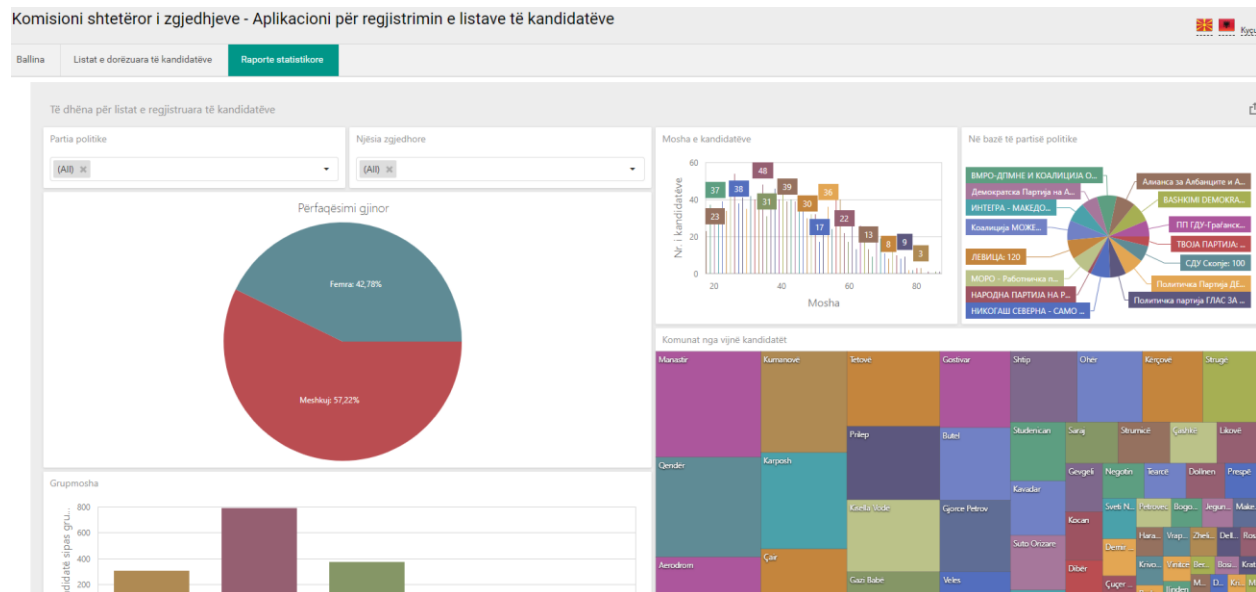
⁷ https://www.gmfus.org/sites/default/files/achieving_political_inclusion.pdf

Методологија и ограничувања

Анализата се служи со податоци за кандидатите објавени на веб-страницата на Државната изборна комисија⁸ и мета-податоците генерирани од пријавите за кандидатски листи⁹, исто така достапни на веб-страницата на ДИК.

Пријавата нуди лесно достапни информации за два (2) клучни показатели според кои може да се пребарува: политичка партија и изборна единица. Комбинирање на овие показатели агрегира податоци за параметри за родова застапеност, возрасна група и место на раѓање¹⁰ на кандидатите.

За други показатели што не се опфатени во пријавата за кандидатска листа се испитувани и разгледувани други извори на податоци како што е Државниот завод за статистика, Бирото за регионален развој, Агенција за спорт и млади, и слични.

Илустрација 2: Функционалности на пријава за кандидатска листа

⁸ <https://drive.google.com/file/d/1n61MT7PT5JmZpUqr2E9BoYNQNOWQzsbw/view>

⁹ <https://candidatelist.sec.mk/DashBoard>.

¹⁰ Датумот на раѓање се прикажува на пријавата поради условите на ДИК управната постапка со која се бараат информации за кандидатите од основните судови. Податокот за живеалиште се користи при анализата на застапеност на градски/рурални подрачја.

Поради епидемијата на КОВИД-19 и запирањето на изборните активности, не е јасно дали овие кандидатски листи ќе бидат конечни или би се смениле кога ќе продолжат изборните активности. Според Изборниот законик кандидатска листа може да се измени по два основи (член 67):

- Доколку кандидатот не ги исполнува условите од ИЗ, и во таков случај се предлага друг кандидат во рок од 48 часа;
- Во случај на смрт на кандидатот. ИЗ уредува две можности; едната е доколку смртта на кандидатот се случи на денот на потврдување на листата, а другата во случај на смрт во периодот помалку од 10 дена пред денот на избори.

Имајќи го предвид горенаведеното, не е јасно каква ќе биде постапката доколку некои од кандидатите веќе не ги исполнуваат условите од ИЗ (основ 1), или доколку има смртен случај меѓу кандидатите. Веројатноста за случување на која било од овие можности е значителна бидејќи поминаа два месеци од моментот на поднесување и потврдување на кандидатските листи.

Во случај кандидатските листи да бидат изменети, наодите од анализата нема да бидат целосно релевантни.

Општ преглед на кандидатските листи за предвремените парламентарни избори во 2020 година

Според информациите од ДИК, 15 политички партии и коалиции поднеле кандидатски листи за предвремените парламентарни избори закажани за 12 април 2020 година. Од нив, две (2) се коалиции и тринаесет (13) се регистрирани политички партии. Бидејќи не беше достигнат потребниот праг за организирање на изборниот процес надвор од земјата, анализата ги испитува само кандидатските листи доставени за шесте (6) изборни единици во земјата, без изборната единица за гласање во странство.

Регистрирани се 1560 кандидати на 78 листи поднесени од 15 политички партии и коалиции за изборните единици во земјата. Бројот на поднесени листи за секоја изборна единица е даден во табелата подолу.

Табела 1: Распределба на кандидатски листи и избирачи по изборни единици

Изборна единица	1	2	3	4	5	6
Кандидатски листи	13	15	13	13	14	10
Број на избирачи (избори)	310.238	321.360	280.249	284.119	315.511	310.504

2020 ¹¹⁾						
---------------------	--	--	--	--	--	--

Правната рамка предвидува дека максималното отстапување на бројот на избирачи помеѓу изборните единици не може да биде поголемо од -5% до + 5% од просечниот број на избирачи по изборна единица¹². По однос на бројот на поднесени листи за овие избори, може да се забележи дека изборната единица 6 има најмал број на кандидатски листи. Ова може да се објасни со фактот дека оваа изборна единица има поголем процент на население со етничка албанска припадност. Со мал број исклучоци во изминатите изборни циклуси, повеќето гласачи гласаат за кандидати/листи со иста етничка припадност.

Додека големите политички партии/коалиции имаат поднесено листи за сите изборни единици во земјата, се чини дека помалите политички партии кои не се обраќаат до гласачите од албанска етничка припадност не доставиле кандидатски листи за оваа единица. Од друга страна, пониската политичка понуда значи дека гласачите во оваа изборна единица имаат потесен избор отколку гласачите од другите изборни единици. Можеби би гласале поинаку ако понудата е поширока/побогата.

Родова застапеност

Рамноправни учество на жените во политиката и власта е од суштинско значење за градење и одржување на демократијата. Ако демократските власти треба да одговараат пред граѓаните, тие мора да бидат вистински репрезентативни. Историски гледано, во демократска Република Северна Македонија, суштинските напори за зајакнување на политичкото учество и вклученост на жените во процесите на донесување одлуки започнаа со воведување на афирмативни мерки (квоти) во различни закони. Квота од 30 проценти се вовеле за првпат во 2004 година. Измените на ИЗ во 2015 година доведоа до

“Квоти се позитивни мерки насочени кон постигнување на родово балансирано учество и застапеност преку утврдување на определен удел (процент) или број на места што треба да се пополнат или се распределени на жени и/или мажи, најчесто според одредени правила или критериуми.” Европски институт за родово еднаквост

11 Податоци од ДИК

12 Изборен законик

зголемување на квотата на 40 проценти. Важно е да се спомене дека членот 153a од ИЗ донесен во 2014 година гарантира место за следната жена на листата доколку избраната поднесе оставка од функцијата. Ова се делотворни механизми за промовирање на учеството на жените во политичкиот и јавниот живот, во согласност со заложбите на ОБСЕ и меѓународните стандарди.

Севкупно, од листите поднесени за предвремените парламентарни избори во 2020 година, на кандидатските листи има 42,78% женски и 57,22% машки кандидати, што е нешто повеќе од законскиот услов од 40%. На табелата подолу е прикажан процентот (%) на жени во рамките на кандидатските листи во секоја изборна единица (ИЕ) во државата.

Како што може да се види, процентите се речиси изедначени помеѓу изборните единици, највисок процент се забележува во ИЕ 4 (44,17) а најнизок во ИЕ 6 (41,50).

Табела 2: Родова застапеност на кандидатските листи во изборните единици

Изборна единица	1	2	3	4	5	6
Сите кандидатски листи – застапеност на жени во %	43,21	42,33	42,69	44,17	43,21	41,50

Во однос на родовата квота во рамките кандидатските листи на политичките партии/коалиции, детали за секоја политичка партија/коалиција и за секоја изборна единица се дадени во Анекс 1. Сите листи доставени од политичките партии/коалиции ја почитуваат родовата квота, со исклучок на кандидатската листа на СДУ во ИЕ 5 со само 35% застапеност на жени. Највисоката застапеност на жените низ целата земја и во ИЕ се забележува на кандидатските листи поднесени од ДУИ со 47,78% (севкупно) и 60% во ИЕ 4.

Анализата на редоследот/позиционирањето на жени-кандидатки на кандидатските листи, што е уште еден услов што произлегува од законот, сите политички партии го испочитувале правилото за редослед/позиционирање и на тој начин им овозможиле на жените-кандидатки да бидат ставени на „добитнички/конкурентни“ места.

42,8% од кандидатите на листите се жени додека само 24,4% од листите имаат жени како носители на листа

Поблиско согледување на кандидатските листи во однос на жени-носители на листи покажува поинаква состојба. Не постои законски услов за поставување жени на првото место. Сепак, бројот на жени-носители на листи покажува колку е силна положбата на жените во хиерархијата на политичката партија. Како што покажува табелата подолу, застапеноста на жени-кандидатки како носители на листи е мошне ниска низ целиот политички спектар, при што

најголема застапеност се забележува во ИЕ1. Детали за секоја политичка партија/коалиција и изборната единица се прикажани во Анекс 2.

Табела 3: Број на жени-носители на кандидатски листи во изборните единици

Изборна единица	1	2	3	4	5	6	Севкупно
Вкупен бр. кандидатски листи	13	15	13	13	14	10	78
Бр. на кандидатски листи на кои носители се жени	6	3	3	1	3	3	19 (24,35%)

Во однос на политичките партии/коалиции, најголем број на кандидатски листи на кои носители се жени се поднесени од „Глас за Македонија“, четири (4) од шест (6). Сите други партии и коалиции или немаат жени-носители на листа, или имаат на една или две кандидатски листи. Интересно е да се забележи дека ДУИ како партија со највисок процент на родова застапеност на листите списоците нема ниту една кандидатска листа на која носител е жена.

Етничка застапеност

Северна Македонија е мултиетничко и мултиконфесионално општество. После политичките промени во раните 90-ти години, тешко одеше поставувањето структура на државна организација која е способна да прифати различности преку различни механизми и инструменти. Транзицискиот период резултираше со формирање на политички партии поделени по етнички линии. Со мал број исклучоци, до парламентарните избори во 2016 година политичките партии со доминантно етничко македонско членство претежно предлагаа кандидати со македонска етничка припадност, а политичките партии со доминантно етничко албанско членство истакнуваа кандидати со албанска етничка припадност. Политичките партии од другите етнички заедници, како што се Ромите, Србите, Турците и Бошњациите, стануваа дел од предизборни коалиции.

Само 3 политички партии нудат мултиетнички состав на кандидатските листи (вклучувајќи етнички албански кандидати)

Во 2016 година Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ) за прв пат на своја кандидатска листа вклучи кандидати од албанска етничка припадност.

За парламентарните избори во 2020 година за првпат политичката партија Движење Беса влезе во предизборна коалиција со коалицијата предводена од СДСМ. Досега се формираа само постизборни коалиции помеѓу етничките македонски партии и етничките албански политички партии.

Бидејќи имињата и презимињата се разликуваат според етничката припадност, за целите на оваа анализа етничката припадност на кандидатот се определува со анализа на неговото/нејзиното име и презиме. Бидејќи нема податоци засновани врз докази (изјава за етничка припадност), на овој начин се добива груба претстава за етничкиот состав на кандидатските листи. *Следствено, долунаведените наоди се засноваат врз субјективно*

толкување на авторот и се презентираат единствено со цел да се добие општа претстава за овој параметар на кандидатските листи. Деталниот состав на листите по политички партии и ИЕ е прикажан во Анекс 3. Збирните наоди се прикажани во следнава табела.

Табела 4: Број на мултиетнички кандидатски листи во изборните единици

Изборна единица	1	2	3	4	5	6	Вкупно
Вкупен бр. кандидатски листи	13	15	13	13	14	10	78
Бр. на кандидатски листи со мултиетничка застапеност	4	8	4	5	9	5	35

Сите изборни единици имаат кандидатски листи со мултиетничка застапеност и бројот на такви листи го одразува етничкиот состав на населението во изборните единици. На пример, ИЕ 2, ИЕ 5 и ИЕ 6 како изборни единици со етнички мешано население имаат поголем број етнички разновидни списоци споредено со ИЕ 1, ИЕ 3 и ИЕ 4 во кои населението е релативно етнички хомогено.

Како што беше наведено погоре, на изборите 2020 година настапуваат две големи коалиции. И во двете, покрај македонската етничка заедница, се вклучени и политички партии што ги претставуваат ромската, турската, српската и бошњачката заедница. Кандидатските листи на коалициите имаат разновидна етничка застапеност, но може да се претпостави дека разновидноста во овие листи произлегува од коалицискиот договор помеѓу политичките партии и можеби не е показател на внатрешна етничка инклузија.

7 политички партии имаат мултиетнички состав на листите, но без кандидати етнички Албанци.

3 политички партии имаат мултиетнички состав на листите, но без кандидати етнички Македонци.

Од друга страна, етничкиот состав на кандидатските листи поднесени од индивидуални политички партии покажува тренд на етнички мешан состав на листите. Таквите кандидатски листи може да се толкуваат како одраз на мултиетничко партиско членство, па оттука и вклучувањето на различните етникуми во една политичка партија и изборните платформи засновани врз потребите на граѓаните наместо етничката припадност.

Се работи за неодамна формирани или помали партии како СДУ, Демократска политичка партија и Граѓанско демократска унија. За илустрација, на табелата подолу е претставен бројот на кандидати со различна етничка припадност на кандидатските листи на горенаведените партии. Додека мнозинството (до 20 кандидати по список) е со македонска етничка припадност, бројот на кандидати претставени на табелата подолу е со албанска, босанска, ромска или македонска муслиманска етничка припадност.

Табела 5: Број на кандидати со различна етничка припадност по изборни единици

Изборна единица	1	2	3	4	5	6	Вк уп.	Вкупно кандидати	% етнички
ГДУ	0	2	0	3	4	-	9	100	9
Демократи	0	7	3	2	3	6	21	120	17.50
СДУ Скопје	2	1	2	0	2	-	7	100	7.00

Иако е процентуално низок, како тренд може да претставува надежно раздвижување. Доколку продолжи, може да придонесе кон социјална кохезија во земјата и неутрализирање на широкиот јаз на етничка поделба и сегрегација¹³.

Во однос на таканаречениот „албански блок“¹⁴ политички партии кои ги претставуваат интересите на албанската етничка заедница, на листите покрај мнозинството кандидати со албанска етничка припадност се вклучени и од на македонската, муслиманската, ромската и турската заедница.

Најистакнат пример се кандидатските листи на ДУИ (14,15% други етнички заедници). Нема кандидат со етничко македонско потекло на кандидатските листи на овие три политички партии, ниту има кандидат со албанска етничка припадност во останатите кандидатски листи од „македонскиот блок“ политички партии, освен трите наведени погоре. Ова ја вклучува и коалициската листа предводена од ВМРО-ДПМНЕ.

Застапеност на млади (18-29 години возраст)

Според проценките на Државниот завод за статистика во 2018 година¹⁵, бројот на население во државата е 2.077.132 и во 2020 година средната возраст¹⁶ е 39,117. Ова укажува дека населението старее¹⁸, што претставува предизвик за вклучување и учество на младите во јавниот живот. Според Националната стратегија за млади 2016 - 2025 година¹⁹, изразот „млади лица“ (млади) се однесува на секое лице/лица на возраст меѓу 15 и 29 години. Ова е категорија што има огромен потенцијал како клучен ресурс за

13 “Паралелни животи”, Lijbers, Utrecht University, 2015

14 ДУИ, ДПА, Алтернатива-АА

15 Последниот попис на населението се одржа во 2002 година <http://www.stat.gov.mk/>

16 Средна возраст е возраст што дели одредена популација на две бројно еднакви дела, односно половина од вкупниот број се помлади, а другата половина постари од средната возраст. Станува збор за индекс што ја отсликува возрастната распределба на населението.

17 <https://www.statista.com/statistics/510328/average-age-of-the-population-in-macedonia/>

18 Во 2000 година средната возраст беше 32,3 години

19 <http://strategijazamladi.mk/sites/default/files/National-Youth-Strategy-2016-2025.pdf>

општествен напредок, но и категорија што е изразено ранлива во однос на социјалните и економските промени во општеството.

И покрај постојаните напори за надминување на проблемите што ги загрижуваат младите, различни истражувања покажуваат дека 97% од нив не се задоволни²⁰ од нивната положба во општеството и 32% гледаат перспектива за нивно идно вработување²¹ надвор од земјата.

Вклучувањето на младите луѓе во кандидатските листи за избор може да се смета како можност за младите политички лидери да влијаат врз процесите на креирање политики, донесување одлуки и реализација. Доколку бидат избрани за пратеници во Собранието, младите би можеле можат подобро да застапуваат вклучување и решавање на проблемите со младите на суштински начин.

Табела 6: Број на млади кандидати и процент на жени помеѓу младите кандидати

Изборна единица	1	2	3	4	5	6	Вкупно	%
Број на кандидати	280	300	260	240	280	200	1560	100
Број на млади кандидати (18-29)	48	49	60	43	59	43	302	19,36
Број на жени-кандидатки	25	27	18	21	28	19	138	8,85
% жени во возрастната група 18-29	53%	55%	30%	49%	48%	44%		

Претходната табела покажува дека ИЕ 3 и ИЕ 6 се со најголем број млади кандидати, додека женската застапеност кај младите кандидати е повеќе од 40% во сите изборни единици, освен ИЕ 3. Не е очигледно зошто во оваа конкретна ИЕ има помал процент на млади кандидати, но застапеноста на жените во оваа возрастна група е охрабрувачка, покажувајќи дека политичките партии обезбедуваат можности за младите жени да учествуваат во изборната трка, како и можности за понатамошно развивање и унапредување на младите жени во рамките на политичките партии.

Вклученоста на млади кандидати според партиски листи во секоја изборна единица е детално прикажано во Анекс 4. Покрај тоа, податоците покажуваат дека Народната партија на Ромите има 45% застапеност на млади кандидати во нивната кандидатска листа, а потоа следат Алијансата на Албанците и Алтернатива со 32,50% и Демократска партија

Од вкупно **1560** кандидати **19%** се млади на возраст 18-29 години.

Од нив, **138** се жени.

20 Социо-политичко учество на младите во Северна Македонија: апатија, оптимизам или разочараност <https://www.wfd.org/wp-content/uploads/2019/12/WFD-Youth-NMK.pdf>

21 Внатрешно истражување на IFES 2020

на Албанците со 29%. Ова не е необично бидејќи заедниците на Ромите и етничките Албанци имаат повисоки стапки на наталитет и пониска средна возраст во споредба со македонската етничката заедница.

Кога се анализира позиционирањето на оваа возрасна група во првите пет (5) места на кандидатските листи, бројките варираат од една до друга ИЕ, со најниско ниво во ИЕ6 и највисоко во ИЕ 2.

Табела 7: Млади кандидати во првите 5 места на кандидатските листи

Изборна единица	1	2	3	4	5	6	Вкупно
Вкупен број млади (18-29 г.) на кандидатските листи	48	49	60	43	60	43	302
Млади кандидати на врвните 5 места на листите	5	8	6	6	7	2	34

34 млади кандидати се на добри места на листите за избор на пратеници

Имајќи предвид дека од 120-те пратеници во текот на 2016-2020 година, само двајца (2) беа помлади од 30 години²², а сега 34 млади луѓе се на евентуално добитни места на листите, изгледите за зголемување на овој број се подобри. На долг рок, ова може да доведе до подобро социјално и политичко вклучување на младите во главните текови на општеството.

Рурална застапеност – кандидати од рурални општини

Територијалната организација на државата е со 80 општини од кои 38 се рурални. Околу 44% од населението²³ живее во рурални подрачја во кои квалитетот на живот е понизок во споредба со населението во градските средини заради поограничен или слаб пристап до услуги, недостаток на можности за вработување, дотраена патна инфраструктура и слично. Оваа состојба поттикнува иселување на населението и напуштање на руралните подрачја²⁴.

Затоа постои потреба преку политики за рурален развој да се зголемат вложувањата во инфраструктура и ревитализација на селата со цел да ги направат привлечни места за младите и претприемачите да живеат и работат во нив.

22 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/sites/youthwiki/files/gdlformer_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf

23 Податоци од пописот на население од 2002г. изложени во Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/mac176055.pdf>

24 Стратегија за развој на рурална мрежа <http://ruralnet.mk/wp-content/uploads/2019/04/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%9C%D0%A0%D0%A0-2019-2022-final.pdf>

Показатели за намерата на политичките партии да се занимаваат со потребите и приоритетите на локалните заедници и да обезбедат соодветно политичко вклучување на руралното население, може да се согледаат низ анализирање на застапеноста на кандидатите од руралните општини на кандидатските листи за избори или меѓу раководството на политичките партии.

Табела 8: Број на кандидати што живеат во градски и рурални општини

Вкупно општини	Градски општини	Рурални општини
80	42 (или 52,5%)	38 (или 47,5%)
Вкупно кандидати	Кандидати градски	Кандидати рурални
1560	1303 (или 83,5%)	257 (или 16,5%)

Како што се гледа од претходната табела, бројот на кандидати што се жители на рурални општини е пет пати помал од бројот на кандидати коишто живеат во градски општини. Оваа несразмерност може да се толкува како недостаток на интерес и посветеност на политичките партии посветување интерес на прашањата што го засегаат руралното население. Ова исто така може да доведе до натамошно намалување на интересот и вложувањата што придонесуваат кон правичен регионален развој, што понатаму може да доведе до проширување на јазот меѓу градските и руралните подрачја.

5 пати помал број кандидати живеат во рурални отколку градски општини

Наоди и заклучоци

Предвремените парламентарни избори во 2020 година може да се сметаат за различни од претходната пракса во организирањето на избори од многу аспекти. Во историјата од независноста на државата, ова е првпат изборниот процес да започне и да биде ставен во мирување за да продолжи подоцна.

Земјата се соочи со предизвикот појава на КОВИД-19 и мораше да воведо мерки за борба против заразата. Ова беше нова состојба за која немаше претходни упатства, искуства или постојни оперативни процедури.

Правната рамка треба да се измени и дополни со цел да се исполнат условите кои произлегуваат од пандемија, односно мерките за и безбедност и одржување растојание. Ова е еден од најважните приоритети за претстојните парламентарни избори.

Државната изборна комисија, водејќи се според (ревидирана) законска рамка, мерки за безбедност и директиви, треба да ги измени постојните и да воведо нови процеси и постапки за спроведување на избори.

Процесот на верификација на кандидатските листи и пропишаните рокови за првпат беа ставени на проба за овие избори. Врз основа на реализацијата и предизвиците кои произлегуваат од неа, одредени рокови и постапки може да се бидат предмет на повторно разгледување во текот на изборните процеси и ревидирањето на правната рамка.

Кандидатските листи се инклузивни по основ на ранливи групи, секоја партија во различен обем.

Кандидатските листи се родово инклузивни согласно условот за 40% од Изборниот законик и согласно условот за позиционирање на жени-кандидатки на кандидатските листи. Една четвртина (околу 25%) од кандидатските листи имаат жени на првото место – носител на листата.

Расте трендот на мултиетнички кандидатски листи, главно поднесени од нови и помали политички партии, кои ги вклучуваат двете најголеми етнички заедници во земјата.

Поголемите и традиционалните политички партии продолжуваат со праксата на вклучување помали етнички заедници и исклучување на другата најголема етничка заедница; (кандидатските листи што претставуваат политичка партија на етничката македонска заедница имаат тенденција да исклучуваат претставници од етничката албанска заедница, и обратно). Единствен исклучок е Коалицијата предводена од Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (мнозински македонска) по две основи: со предлагање на партиски кандидати од албанска етничка припадност и со вклучување во коалицијата на мнозинско етнички албанска политичка партија.

Застапеноста на млади од 18 до 29 години е 19% во сите листи поднесени од политичките партии и само 34 од нив се позиционирани на првите 5 места на листите. Не се добитни сите овие места, особено кога станува збор за помалите политички партии.

Се чини дека кандидатските листи се „урбано-центрични“ и предложените кандидати кои живеат во руралните подрачја се несразмерно помалку застапени - пет пати помалку споредено со кандидати од градските подрачја.

Анекс 1- Родова застапеност

Политичка партија	Изборни единици						Вкупно %
	1	2	3	4	5	6	
ГДУ	40	45	45	40	50	-	44
Демократска унија за интеграција	50	50	40	60	50	45	48,78
Алијанса за Албанците и Алтернатива	40	40	40	45	45	40	41,67
ВМРО-ДПМНЕ и коалиција "Обнова на Македонија"	40	40	45	40	40	45	41,46
ДПА	40	40	40	-	40	40	40
ИНТЕГРА	40	40	40	40	40	40	39,02
Коалиција МОЖЕМЕ	50	45	50	50	50	55	47,97
Левица	45	40	40	40	40	40	40,83
МОРО – Работничка партија	40	40	50	40	50	40	43,33
Народна партија на Ромите	-	40	-	-	-	-	40
Никогаш Северна – само Македонија	40	40	40	40	40	40	40,65
Глас за Македонија	45	55	45	45	45	-	47
Демократи	55	40	40	40	40	40	42
СДУ Скопје	40	40	40	50	35	-	41
Твоја партија	40	40	-	-	40	-	40

Извор: Пријави за кандидатски листи и пресметки на авторот.

Забелешка: Ознаката “-“ укажува дека политичката партија не поднела кандидатска листа за таа изборна единица

Анекс 2- Жени носителки на кандидатски листи по политички партии и изборни единици

Политичка партија	Изборни единици						Вкупно
	1	2	3	4	5	6	
ГДУ	1	0	0	0	0	-	1
Демократска унија за интеграција	0	0	0	0	0	0	0
Алијанса за Албанците и Алтернатива	0	0	0	1	0	0	1
ВМРО-ДПМНЕ и коалиција "Обнова на Македонија"	1	0	0	0	0	1	2
ДПА	0	0	0	-	0	0	0
ИНТЕГРА	0	0	1	0	0	1	2
Коалиција МОЖЕМЕ	0	0	0	0	1	0	1
Левица	0	0	0	0	1	1	2
МОРО – Работничка партија	0	0	1	0	0	0	1
Народна партија на Ромите	-	0	-	-	-	-	0
Никогаш Северна – само Македонија	1	0	0	0	0	0	1
Глас за Македонија	1	1	1	0	1	-	4
Демократи	1	1	0	0	0	0	2
СДУ Скопје	0	1	0	0	0	-	1
Твоја партија	1	0	-	-	0	-	1
Вкупно по ПП	6	3	3	1	3	3	

Извор: Кандидатски листи поставени на веб-страницата на ДИК и пресметки на авторот

Забелешка:

1. Ознаката “–” укажува дека политичката партија не поднела кандидатска листа за таа изборна единица
2. Ознаката “0” укажува дека политичката партија не назначила жена-носителка на кандидатската листа

Анекс 3-Етничка застапеност

Политичка партија	Изборни единици						Вкупно	Вкуп. Канд.	% етнички
	1	2	3	4	5	6			
ГДУ	0	2	0	3	4	-	9	100	9
Демократска унија за интеграција	0	0	6	5	6	0	17	120	14.17
Алијанса за Албанците и Алтернатива	0	0	0	0	1	0	1	120	0.83
ВМРО-ДПМНЕ и коалиција "Обнова на Македонија"	1	1	0	1	3	1	7	120	5.83
ДПА	0	0	0	-	4	0	4	100	4.00
ИНТЕГРА	0	0	0	0	0	0	0	120	0.00
Коалиција МОЖЕМЕ	3	7	3	1	6	12	32	120	26.67
Левица	0	1	0	0	0	2	3	120	2.50
МОРО – Работничка партија	0	3	0	0	0	3	6	120	5.00
Народна партија на Ромите	-	0	-	-	-	-	0	20	0.00
Никогаш Северна – само Македонија	0	0	0	0	0	0	0	120	0.00
Глас за Македонија	2	0	0	0	1	-	3	100	3.00
Демократи	0	7	3	2	3	6	21	120	17.50
СДУ Скопје	2	1	2	0	2	-	7	100	7.00
Твоја партија	0	1	-	-	0	-	1	60	1.67
Вкупно по ПП	8	23	14	12	30	24			
Мултиетнички листи	4	8	4	5	9	5			
Вкупно листи по ИЕ	13	15	13	13	14	10			

Извор: Кандидатски листи поставени на веб-страницата на ДИК и толкување на авторот

Забелешка:

1. Ознаката “-” укажува дека политичката партија не поднела кандидатска листа за таа изборна единица
2. Ознаката “0” укажува дека политичката партија не предложила кандидат со различна етничка припадност на кандидатската листа за таа изборна единица

Анекс 4 – Застапеност на млади кандидати (18-29 години возраст)

Политичка партија	Изборни единици							Вкупно (18-29)	Вкупно кандидати	% млади
	1	2	3	4	5	6	7			
ГДУ	0	3	5	5	9	-	22	100	22	
Демократска унија за интеграција	9	2	6	8	6	3	34	120	28.33	
Алијанса за Албанците и Алтернатива	6	4	9	8	7	5	39	120	32.50	
ВМРО-ДПМНЕ и коалиција "Обнова на Македонија"	4	4	0	4	2	5	19	120	15.83	
ДПА	7	6	6	-	6	4	30	100	30.00	
ИНТЕГРА	1	0	4	0	1	3	9	120	7.50	
Коалиција МОЖЕМЕ	3	2	3	3	3	5	19	120	15.83	
Левица	4	3	9	2	8	5	31	120	25.83	
МОРО – Работничка партија	3	4	2	0	1	4	14	120	11.67	
Народна партија на Ромите	-	9	-	-	-	-	9	20	45.00	
Никогаш Северна – само Македонија	4	3	2	2	3	5	19	120	15.83	
Глас за Македонија	2	4	4	3	5	-	18	100	18.00	
Демократи	1	2	5	3	2	4	17	120	14.17	
СДУ Скопје	4	3	5	5	6	-	23	100	23.00	
Твоја партија	0	0	-	-	0	-	0	60	0.00	
Вкупно по ПП	48	49	60	43	59	43				

Извор: Пријави за кандидатски листи и пресметки на авторот.

Забелешка:

1. Ознаката “–” укажува дека политичката партија не поднела кандидатска листа за таа изборна единица
2. Ознаката “0” укажува дека политичката партија не предложила кандидат од возрастна група 18-29 години на кандидатската листа за таа изборна единица